

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі

“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

Кафедра беларускага і рускага мовазнаўства

Вучэбны матэрыял па тэме

“АСНОВЫ ПРАФЕСІЙНАЙ ЛЕКСІКІ”

па дысцыпліне “Беларуская мова”

для спецыяльнасці:

1-01 01 01 Дашкольная адукацыя

Склала дацэнт Мордас Н.Р.

Мінск

2018

ЗМЕСТ

I. Тэарэтычны раздзел

1.1. Беларуская педагагічная тэрміналогія.

1.2. Тэрміналагічныя слоўнікі.

1.3. Асаблівасці перакладу спецыяльных тэкстаў з рускай мовы на беларускую.

2. Пытанні да самакантролю ведаў

3. Практычныя заданні

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

1.1. Беларуская педагагічная тэрміналогія

Навуковы тэрмін -- слова або словазлучэнне, якое абазначае спецыяльнае паняцце са сферы навукі, тэхнікі і характарызуецца наяўнасцю дэфініцыі. У мове навукі ён выконвае *інфармацыйную* (сродак фіксацыі аб'ёма навукі інфармацыі) і *камунікатыўную* (сродак прафесійных зносін) функцыі.

Педагогіка – адна з галін навуковых ведаў, таму яе паняційна-тэрміналагічны апарат валодае сукупнасцю рыс, якія ўласцівы для тэрміналагічных сістэм любой навукі, аднак, пры гэтым, характарызуецца і свёй спецыфіку, якая вызначаецца спецыфікай аб'екта педагагічнай навукі, асаблівасцямі крыніц утварэння педагагічных паняццяў і тэрмінаў.

Педагагічная тэрміналогія – гэта сукупнасць тэрмінаў, якія выкарыстоўваюцца ў тэорыі і практыцы выхавання і навучання, г.зн. у педагогіцы. Тэрміны, якія ўваходзяць у склад педагагічнай тэрмінасістэмы, замацоўваюць асноўныя паняцці педагагічнай навукі.

Як і словам агульнаўжывальнай лексікі, многім педагагічным тэрмінам уласціва:

-- мнагазначнасць, напрыклад тэрмін *выхаванне* (як педагагічная з'ява) мае 7 значэнняў;

-- антанімічнасць: *прэнатальны* – *постнатальны*, *аміліфікацыя* (узбагачэнне дзіцячага развіцця) – *сіміліфікацыя* (збядненне дзіцячага развіцця), *актыўнасць* – *пасіўнасць*; *альтруізм* – *эгаізм*;

-- сінанімічнасць: *вербальны* – *славесны*.

Шырока распаўсюджаны ў педагагічнай тэрмінасістэме тэрміны-словазлучэнні: *актыўнасць асобы*, *узроставы падыход у выхаванні*, *прынцыпы навучання*, *індывідуальны падыход у выхаванні* і г.д.

У паняційным апарате педагогікі стрыжнёвым паняццем выступае паняцце “*выхаванне*”, а да найбольш агульных, фундаментальных паняццяў можна аднесці: *навучанне*, *адукацыя*, *развіццё*, *фарміраванне*.

Прадметна -- тэматычная класіфікацыя педагагічных тэрмінаў (4 разрады):

1. **Агульнапедагагічныя** (асноўныя паняцці педагогікі, яе прынцыпы, заканамернасці і г.д.), -- тэрміны, якія ўжываюцца ва ўсіх адгалінаваннях педагогікі (у педагогіцы вышэйшай школы, у дашкольнай, карэкцыйнай,

сямейнай педагогіцы): *асоба, выхаванне, навучанне, адукацыя, педагагічны працэс, дзіцячысад, выхавацель, школа, настаўнік.*

2. Тэрміны тэорыі **выхавання** (сродкі, метады, прыёмы і арганізацыйныя формы ажыццяўлення выхаваўчага працэсу): *выхаванне, сацыяльнае асяроддзе, спадчыннасць і асароддзе, развіваючая дзейнасць, мараль, гуманізм, патрыятычнае выхаванне, аўтарытэт, агрэсіўнасць, самаактуалізацыя.*

3. Тэрміны **дыдактыкі** (метады, сродкі і арганізацыйныя формы ажыццяўлення працэсу навучання): *дыдактыка, выкладанне, навучанне, адукацыя, веды, уменне, навык, вучэбны прадмет, урок, лекцыя, семінарскія заняткі.*

4. Тэрміны, якія тычацца **школы**: *школа, дырэктар, намеснік па вучэбнай рабоце (завуч), класны кіраўнік, педагог-арганізатар, рэжым школы, урок, па-за класная праца, педсавет.*

Вылучаюцца тры асноўныя **структурныя тыпы тэрмінаў**:

1. Тэрміны-словы: *афектацыя, атэстацыя, метадыка, сімпатыя;*
2. Тэрміны-словазлучэнні: *гуманізацыя адукацыі, крызіс узростава, маральная дэфектыўнасць;*
3. Тэрміны-сімвалы (сімвалы-словы) —: *d1-каэфіцыент, E-хваля, ч2-размер-каванне і г.д.*

Навуковыя тэрміны ўтвараюцца спосабамі, пры дапамозе якіх утвараюцца і словы агульнаўжывальнай лексікі:

- лексіка-семантычным (*адчуванне, пачуцці, памяць*);
- марфалагічным (*апытванне, падрытхаванасць, выхаваннасць*);
- сінтаксічным (*арганізацыя педагагічнай працы, педагагічнае майстэрства*).

Спецыфіка педагагічнай тэрміналогіі вызначаецца крыцай ўтварэння педагагічных паняццяў і тэрмінаў. У адрозненне ад іншых тэрміналагічных сістэм (медыцынскай, матэматычнай, фізічнай), галоўнай крыніцай фарміравання педагагічных тэрмінаў з'яўляецца народная мова (*дзіця, дзяцінства, сям'я, памяць, увага, гульня, наводзіны і інш.*). Акрамя народнай лексікі, у педагагічную тэрмінасістэму ўваходзяць запазычанні з іншых моў:

з лацінскай мовы: *аб'ект, , анатацыя, аперцэпцыя, гуманнасць, дэпрывацыя, канфлікт, культура, рэцэнзія, сангвінік, традыцыя, эгаізм, эфект;*

з грэчаскай мовы: *афазія, крызіс, практыка, праблема, псіхалогія, сімпатыя, халерык, харызма*;

з англійскай мовы: *брэйнштурмінг* (мазгавая атака), *імідж, IQ(каэфіцыент інтэлекту), інтэрв'ю, крэатыўнасць, маркетынг* (адукацыйных паслуг), *суіцыд, трэнінг, тэст, холдынг-тэрапія*;

з нямецкай мовы: *геіштальт*;

з французскай мовы: *бар'ер, інтрыгаваць, інтым, кантроль, маньяк, мараль, прэстыж, роля*.

1.2. Тэрміналагічныя слоўнікі

У залежнасці ад жанравай спецыфікі ўсе тэрміналагічныя слоўнікі падзяляюцца на дзве групы – перакладныя і тлумачальныя.

Большасць беларускіх перакладных тэрміналагічных слоўнікаў – двухмоўныя выданні, сярод якіх пераважаюць руска-беларускія і беларуска-рускія працы “Руска-беларускі фізічны слоўнік” А.І.Болсуна (1993), “Руска-беларускі слоўнік педагагічных тэрмінаў” М.А.Ярмаловіч, І.І.Кабіцінай (1992) і інш.

Існуюць таксама англійска-беларускія, літоўска-беларускія, іспанска-беларускія і інш. Тэрміналагічныя выданні: “Англа-беларускі слоўнік грамадска-палітычнай лексікі” Л.Т.Карповіча і Л.А.Казыры (1993), “Англа-беларускі слоўнік па інфарматыцы” А.С.Кабайлы і Н.Я.Савіцкай (2008) і інш.

На беларускую мову перакладаюцца розныя навукова-тэхнічныя тэрміны з больш чым 30 замежных моў: англійскай, арабскай, венгерскай, галанскай, грэчаскай і інш.

Акрамя двухтомных, ствараюцца трох-, чатырох- і пяцімоўныя выданні: “Руска-беларуска-англійскі тэрміналагічны слоўнік па геалогіі” А.Лаўшука, М.Нагорнага і В.Філіпавай (2001), “Словарь–минимум экономических терминов: русско-белорусско-англо-французско-арабский” і інш.

Беларускія перакладныя слоўнікі могуць утрымліваць тэрміны як з адной спецыяльнай сферы, так і з некалькіх сумежных або блізкіх галін: “Русско-белорусский словарь математических, физических и технических терминов» М.М.Касцюковіча, У.У.Люшціка, В.К.Шчэрбіна (1995), “Кароткі тлумачальны слоўнік філасофскіх, сацыяльных і культуралагічных тэрмінаў” (1992) і г.д.[5.1.-- 2].

1.3. Асаблівасці перакладу спецыяльных тэкстаў з рускай мовы на беларускую

Пры перакладанні тэкстаў на беларускую мову неабходна ўлічваць наступныя асаблівасці:

1. У беларускай мове адбываецца несупадзенне катэгорый роду пэўных назоўнікаў у параўнанні з рускай мовай: запіс (м.р.) – запись (ж.р.); медаль (м.р.) – медаль (ж.р.); вопіс (м.р.) – опіс (ж.р.).

2. Склонавыя канчаткі назоўнікаў агульнага роду ў беларускай мове залежаць ад полу асобы, да якой яны адносяцца (*старастам Алегам, але старастай Аленай, плаксам Васем, але плаксай Валяй, завявалам Мішам, але запявалай Машай*).

3. Назоўнікі мужчынскага роду адзіночнага ліку у родным склоне могуць ужывацца з канчаткамі –а(-я) і –у(-ю) (*выхавацеля, памочніка, кубіка, але кашлю, гонару, суну*).

4. Ужыванне кароткіх формаў прыметнікаў і дзеепрыметнікаў у беларускай мове даволі абмежавана (*утвержденный список* і *список утвержден*, а па-беларуску толькі – *зацверджаны спіс; подготовленный документ* і *документ подготовлен*, а па-беларуску *дакумент падрыхтаваны; злой ребенок* і *ребенок зол*, а па-беларуску толькі *злое дзіця*).

5. Лічэбнікі 2, 3, 4 ужываюцца з формамі назоўнага склону множнага ліку: *два лучших друга – два лепшыя сябры; три лучших дежурных – тры лепшыя дзяжурныя; четыре старательных мальчика – чатыры старанныя хлопчыкі*.

6. Малаўжывальныя ў беларускай мове дзеепрыметнікі незалежнага стану цяперашняга часу з суфіксамі –уч- (-юч-), –ач- (-яч-). Гэта абумоўлена немагчымасцю размежавання аманімічных дзеепрыметных і дзеепрыслоўных формаў: *адказваючы студэнт, выступаючы педагог, выходзячая сям'я* – неўжывальныя ў беларускай мове формы (*трэба студэнт, які адказвае; педагог, які выступае; сям'я, якая выходзяе*).

7. У беларускай мове не ўжываюцца зваротныя дзеепрыметнікі: *улучившиеся жилищные условия, собравшиеся на педсоветпедагоги, отличившиеся в этом году группы* – паслоўна на беларускую мову перакласці нельга.

8. Адбываюцца разыходжанні ў дзеяслоўным кіраванні аднолькавых па значэнні рускіх і беларускіх слоў:

- дзеясловы са значэннем ветлівасці (*дараваць, дзякаваць, прабачыць*) у беларускай мове кіруюць давальнымі склонамі: *дараваць чалавеку, дзякаваць бацькам, прабачыць свавольніку*;

- дзеясловы руху (*бегчы, ісці, ехаць, паслаць* і інш.) пры абазначэнні мэты дзеяння ў беларускай мове кіруюць вінавальным склонам (з прыназоўнікамі *на ці у*): *пайсці на кніжку, паслаць на доктара, ехаць у дровы*;
- дзеясловы *глуміцца, дзівіцца, жартаваць, здэкавацца, кпіць, насміхацца, рагатаць, смяцца* ў беларускай мове кіруюць родным склонам з прыназоўнікам *з*: *насміхацца са слабога, здэкавацца з сабакі, кпіць з дарослых*;
- пры дапамозе прыназоўніка *на* дзеясловы і назоўнікі са значэннем дзеяння ў беларускай мове кіруюць месным склонам назоўнікаў множнага ліку: *сустракацца на аўторках; размаўляць на телефоне*;
- дзеясловы *хварэць, захварэць*, а таксама прыметнік *хворы* ў беларускай мове кіруюць вінавальным склонам з прыназоўнікам *на*: *хварэць на запаленне легкіх; хварэць на грып; хворы на ангігну*;
- прыназоўнікавай рускай канструкцыі *у ребенка болит ножка* адпавядае беларуская безпрыназоўнікавая канструкцыя *дзіцяці баліць ножка*;
- пры дзеясловах *ажаніць, ажаніцца*, як правіла, дапаўненне ўжываецца з прыназоўнікам *з* і ставіцца ў творным склоне: *ажаніўся з сяброўкай, ажэніцца багаты з беднаю*;
- пры вызначэнні прасторы, адлегласці ад аднаго прадмета да другога ўжываюцца спалучэнні з прыназоўнікам *за*: *за тры крокі ад мяня, за чатыры кіламетры ад садка, за дваццаць кіламетраў ад сталіцы*.

2. Пытанні да самакантролю ведаў

1. Дайце азначэнне навуковага тэрміна.
2. Якая тэрміналогія называецца педагагічнай?
3. Назавіце асноўныя асаблівасці педагагічных тэрмінаў.
4. Ахарактарызуйце мнагазначнасць педагагічных тэрмінаў.
5. Ці ўступаюць педагагічныя тэрміны ў сінанімічныя і антанімічныя адносіны?
6. Назавіце навуковы тэрмін, які абазначае асноўнае паняцце паняццыйнага апарату педагогікі.

7. Назавіце найбольш распаўсюджаныя фундаментальныя навуковыя педагагічныя тэрміны.
8. Дайце прадметна-тэматычную класіфікацыю беларускіх педагагічных тэрмінаў.
9. Ахарактарызуйце асноўныя структурныя тыпы педагагічных тэрмінаў.
10. Назавіце крыніцы ўтварэння беларускіх навуковых педагагічных тэрмінаў.
11. Ахарактарызуйце тэрміналагічныя слоўнікі беларускай мовы.
12. У чым заключаецца асаблівасць перакладу назоўнікаў з рускай мовы на беларускую?
13. Ці назіраюцца адрозненні ў склонавых канчатках назоўнікаў рускай і беларускай моў?
14. Што можна сказаць пра ўжыванне кароткіх формаў прыметнікаў і дзеепрыметнікаў у рускай і беларускай мовах?
15. На што трэба звяртаць увагу пры перакладзе тэкстаў, у якіх выкарыстаны лічэбнікі?
16. Як перакладаюцца дзеепрыметнікі з рускай мовы на беларускую? Ці ўсе формы ўжывальныя?
17. У чым заключаецца асаблівасці дзяслоўнага кіравання ў беларускай мове?

3. Практычныя заданні

1. Вызначце дэфініцыю і крыніцы паходжання педагагічных тэрмінаў, размяркуйце тэрміны па структурных тыпах.

Акселерацыя, актыўнасць асобы, акцэнтацыя характару, антрапалагізм, бар'ер зносін, батавія-план, валеалогія, віды суразмоўцаў, узростава падыход, геданізм, гештальттэрапія, мэта выхавання, падрыхтаванасць дзіцяці да школы, рухальныя сілы працэсу выхавання, духоўнасць, калектывізм, канфлікт, майстэрства педагагічнае, здароўе,

імагатэрапія, індэтэрменізм, сарамлівасць, хранаметраж, цяжкасці, эмпатыя, эпісталагія, ювеналогія

2. Перакладзіце навуковыя тэрміны на беларускую мову, карыстаючыся, калі ўзнікне патрэба, тэрміналагічнымі слоўнікамі.

Адаптыраванность, амбывалентность чувств, барьер общения, беседа-влияние, возраст умственный, воображение, всестороннее развитие личности, госпитализм, готовность дошкольников к самоопределению, дети и подростки “группы риска”, игра, качество образования, кризис среды, культура общения и речи, личностный подход, любознательность, любопытство, мотивация достижений, наблюдательность, намерение, нравственность, общение, подкрепление, подражание, понимание, поступок, привычка, самосознание, склонность, сознание, способности, убеждение.

3. Перакладзіце гэкт на беларускую мову. Вызначце асаблівасці перакладу.

Заняття в детском саду

Согласно программе дошкольного образования и воспитания, одной из главных форм работы с детьми в детском саду являются занятия. Это форма образовательного взаимодействия педагога с детьми в осуществлении физического, трудового, эстетического, умственного воспитания. Все занятия в детских дошкольных учреждениях имеют такую структуру:

1. Вводная часть. Она предусматривает концентрацию внимания детей, возбуждение их интереса к предстоящей работе.
2. Основная часть занятия. Это непосредственно передача знаний педагогом детям и активная их деятельность.
3. Заключительная (закрепляющая) часть занятия, связанная с итогами работы, анализом и оценкой. Каждый педагог в ходе занятия использует необходимые методы и приемы обучения, чтобы занятие было эффективным. В дошкольном образовании существует определенная классификация таких методов и приемов обучения детей дошкольного возраста:

Каждый педагог в ходе занятия использует необходимые методы и приемы обучения, чтобы занятие было эффективным. В дошкольном

образовании существует определенная классификация таких методов и приемов обучения детей дошкольного возраста:

1. Словесные методы — это использование объяснений, слов, ответов на вопросы. С постепенным развитием у детей наглядно-образного мышления педагог все чаще прибегает к рассказам, беседам, чтению.
2. Наглядные методы — это использование предметов и картинок, иллюстраций и дидактических пособий в процессе формирования знаний дошкольников.
3. Практические методы — это применение полученных знаний в практической деятельности, овладение навыками посредством упражнений.
4. Игровые методы предусматривают использование подвижных игр, сюжетно-ролевых, дидактических игр, игр-драматизаций, загадок, упражнений-имитаций.

Напомним, что в дошкольном возрасте ведущей деятельностью является игровая деятельность, поэтому дидактическая (обучающая) игра занимает важное место в процессе дошкольного образования. Иногда занятия проводятся в форме дидактических игр. Их особенность состоит в том, что они предусматривают вариативность решения поставленных задач. Это и позволяет ребенку повторять практические операции, ощущая результаты своих усилий.

Журнал “Дошкольное воспитание”

4. Перакладзіце гэкт на беларускую мову. Вызначце асаблівасці перакладу.

В мире очень много информации, которую считается необходимым усвоить, и требования к детям с каждым годом увеличиваются.

Поэтому многие родители делают упор на образование ребенка, не считая дошкольное воспитание эффективным и считая, что "вырастет, сам поймет". Родители, наслушавшись рассказов "коллег" очень стараются добиться таких же результатов как родители какого-то другого ребенка, чтобы быть не хуже других: английский, чтение, математика, танцы, спорт... Но есть и гораздо более важные умения и навыки. Дошкольное воспитание должно позаботиться именно об их усвоении.

Психологи считают, что гораздо более важным для ребенка является жизненный опыт, приобретенный в дошкольном возрасте. Сюда относятся приобретенные бытовые навыки, самостоятельность и пережитые впечатления, общение с друзьями и многое другое. Например, это: умение убираться и стелить постель, разжигать костер, пользоваться теркой, раскачиваться на качелях. Ребенок дошкольник вполне может освоить элементарные навыки скорой помощи: приложить лед, помазать зеленкой.

Полезным жизненным опытом дошкольника будет: постройка плотины на ручье, разжигание костра, посещение музея, созерцание звездного неба в телескоп, путешествия (и туристом, и дикарем), переночевать у друга, знакомство с людьми – носителями другой культуры, сдержанное обещание, починка чего-нибудь, выращивание клубники и даже падение в ручей.

Многие из этих важных вещей лежат в области воспитания, а не образования: уметь избегать ссор и мириться, поднять то, что упало у другого человека, умение подождать и дослушать до конца, следование правилам игры. Эти вещи вроде бы обычны, но о том, чтобы дать их прочувствовать своим детям, мы задумываемся далеко не всегда. А ведь главное, это не знания. А желание учиться, интерес, любопытство. Все это может сформироваться только в гармоничной, теплой и живой атмосфере, окружающей ребенка.

Интересная и насыщенная жизнь: походы, поездки, совместные игры и занятия, полезные дела - сделают воспитание дошкольников эффективным и приятным для всех участников процесса.

Журнал “Дошкольное воспитание”

5. Перакладзіце гэты тэкст на беларускую мову. Вызначце асаблівасці перакладу.

В раннем возрасте ребенок овладевает величайшим достоянием человечества – речью. А.В. Запорожец отмечает, что ребенок в раннем возрасте проходит два этапа развития речи: подготовительный (гукание, гуление, лепет) и этап собственно речевого развития, когда на основе формирующейся потребности в речевом общении формируется пассивная (понимание) и активная речь, которая начинает выполнять основные присущие ей функции: коммуникативную, сигнификативную, обобщения.

К концу третьего года жизни возможности ребенка возрастают, вместе с ними растет желание действовать самостоятельно, выполняя роль

взрослого. Разрешению кризиса способствует переход с сюжетно-ролевой игре, в которой ребенок отображает действительность и имеет возможность реализовать желание участвовать во «взрослой» жизни.

Итак, можно выделить некоторые закономерности в развитии детей на этапе раннего возраста: быстрый темп физического и психического развития, взаимосвязь первого и второго; приобретение ребенком первоначального социального опыта, привычек поведения; эмоциональность как ведущая характеристика возраста; потребность в индивидуальном контакте со взрослым; зависимость развития от наследственности и развивающей социальной среды и др.

В дошкольном возрасте (от 3 до 7 лет) у ребенка возрастает потребность в движениях, развивается моторная память, появляется согласованность, слитность, четкость движений; вся двигательная деятельность становится более осознанной, целенаправленной и самостоятельной; повышается физическая и умственная работоспособность.

Умственное развитие дошкольников набирает высокий темп. В этот период продолжается совершенствование чувственных, наглядных способов познания; основные формы мышления наглядно-действенное и наглядно-образное. Осуществляется развитие основных умственных действий: анализа, сравнения, обобщения, классификации и т.д.; к 7 годам все большая роль отводится словесно-логическому мышлению. Возрастает произвольность познавательных процессов: памяти, восприятия, внимания. Меняются основные мотивы умственной деятельности ребенка от игровых интересов к познавательным; происходит формирование общего метода умственной деятельности, который заключается в умении принять или поставить задачу, отобрать способы ее решения, проверить и оценить результаты

Дошкольный возраст – период интенсивного совершенствования речи: обогащается словарь, правильным становится произношение звуков, развивается связная речь

Е.А.Лобанова «Дошкольная педагогика»